

PROPOZYCJA LEKCJI WPROWADZAJĄCEJ PRZED SPEKTAKLEM *DZIWNY PRZYPADEK PSA NOCĄ PORĄ*

SPEKTRUM AUTYZMU

Rozpoczynamy od zadania dla uczniów, jeszcze bez informowania ich, jaki będzie temat lekcji.

Ćwiczenie 1

Po tym, jak uczniowie zajmą miejsca w ławkach proponujesz im, żeby odtworzyli sytuację wejścia do klasy ponownie, z tym, że teraz prosisz, żeby w pamięci zapisali wszystkie czynności jakie wykonują w czasie wchodzenia i zajmowania miejsca w ławce. Uczniowie mogą wychodzić i wchodzić po kilka osób, żeby uniknąć nadmiernego hałasu po dzwonku. Po powrocie zapisują na kartce każdą, najdrobniejszą czynność, którą wykonali, następnie odczytują je na głos i uzupełniają, jeśli pojawi się coś, czego nie powiedziała inna osoba.

ROZMOWA: Jaka była różnica między pierwszym a drugim wejściem do klasy?

Pojawiają się informacje, że pierwsze wejście było odruchowe, drugie natomiast wymagało skupienia, a więc wiązało się z wysiłkiem umysłowym. Co nam daje automatyczna pamięć podręczna? W jaki sposób z niej korzystamy? Podzielność uwagi – co uczniowie robili przy pierwszym wejściu, odruchowym? (rozmowy, przepychanki, słuchanie czegoś na słuchawkach, sprawdzanie w telefonie etc.)

„Podczas wykonywania prostych, praktycznych czynności autyści nie używają pamięci proceduralnej w mózgu. Korzystają za to z jego części odpowiadającej za rozwiązywanie problemów w sposób intelektualny. Ludzie neurotypowi korzystają z pamięci proceduralnej, żeby wykonać takie czynności, jak włączenie ekspresu do kawy czy zmywarki. Robią to siłą rozpędu, nie muszą o tym myśleć. W moim wypadku tak nie jest. Za każdym razem, gdy mam zamknąć drzwi, włączyć piekarnik, posiekać cebulę albo rozłożyć deskę do prasowania, przez głowę przebiega mi ta sama maleńka myśl: «Jak to się robiło?». Często mam wrażenie, że wykonuję dany ruch ręką po raz pierwszy, chociaż stoją za nim tysiące godzin doświadczeń”¹.

Taki opis przedstawiła Clara Tornvall, dziennikarka i pisarka, osoba ze spektrum autyzmu. Autyści bardzo często nie potrafią wykonywać czynności automatycznie, bez myślenia o nich, co – jak możemy sobie wyobrazić – jest bardzo męczące. Autorka pisze dalej, że zazdrości przyjaciółom, którzy zapraszają znajomych na przyjęcia do domu i w czasie przygotowywania kolacji są w stanie prowadzić rozmowę. Dla niej taka sytuacja byłaby na tyle wyczerpująca, że musiałaby po niej odpoczywać dwa dni. Zamknijcie oczy i przypomnijcie sobie wszystkie automatyczne czynności, które dzisiaj wykonaliście, czy musieliście się nad nimi zastanawiać? Jak byście się czuli obecnie, gdyby wszystkiemu co zrobiliście do tej pory towarzyszyło takie skupienie, jak przy wchodzeniu do klasy.

Wprowadzenie, teoria

Spektakl *Dziwny przypadek psa nocną porą* na podstawie bestsellerowej książki Marka Haddona opowiada historię 15-letniego Christophera, który ma zespół Aspergera. Obecnie odchodzi się od wyodrębniania zespołu Aspergera a raczej mówi o spektrum autyzmu, w skrócie ASD (Autism Spectrum Disorder) lub jak wolą osoby autystyczne Autism Spectrum Condition. Autyzm nie jest chorobą, którą można wyleczyć, jest alternatywnym rodzajem neurorozwoju, który sprawia, że mózg i układ nerwowy

¹ Clara Tornvall, *Autyści. O kobietach w spektrum*, Wydawnictwo Osnowa, Warszawa 2022, s. 71

przetwarzają informacje w inny sposób.

Osoby z Aspergerem mogą mieć świetną pamięć, zdolności matematyczne, analityczne, świetny słuch, talent do nauki języków obcych itd.

Sprawdzimy teraz nasze super moce, bo każdy z nas ma jakiś talent.

Ćwiczenie 2

Poproś uczniów, żeby dokończyli dwa zdania:

1. Myślę, że byłbym dobrym.... (wstawić zawód, profesję, zajęcie) bo...
2. Lubię.... (wymienić co się lubi)

Wszyscy wrzucają swoje wpisy do pudełka. Nauczyciel dorzuca tam odpowiedzi, których udzielił Christopher*.

CHRISTOPHER | *Myślę, że byłbym dobrym astronautą. Dobry astronauta musi być inteligentny, a ja jestem inteligentny. Poza tym musi wiedzieć jak działają przyrządy, a ja wiem, jak działają przyrządy. No i trzeba lubić być samemu w małym pomieszczeniu, tysiące kilometrów od powierzchni ziemi i nie panikować i nie mieć klaustrofobii i nie tęsknić za domem i nie być chorym. A ja bardzo lubię małe pomieszczenia jeśli tylko nikt nie chce być w nich ze mną.*

Czasem kiedy chcę być sam, to wchodzę do kotłowni, siadam za piecem, zamykam za sobą drzwi i siedzę godzinami i to mnie bardzo uspokaja.

Więc mógłbym być samotnym astronautą i mieć kawałek własnej przestrzeni kosmicznej, w której nikt mi nie będzie przeszkadzał. I w kosmosie nie ma niczego żółtego ani brązowego więc jest OK.

Będę musiał rozmawiać z ludźmi z kontroli lotów, ale to będą rozmowy prowadzone przez radio i monitory, więc nie będą to prawdziwi obcy ludzie i będzie jak w grze komputerowej.

Lubię komputery, matematykę, gwiazdy i lubię być sam.

Następnie uczniowie odczytują losowo wybrane odpowiedzi, w tym odpowiedź Christophera.

Każdy z nas ma swoje mocne strony, ich poznanie i świadomość tego, jakie one są jest bardzo ważna w naszym życiu. Warto je poznawać i sprawdzać, jak mogą przydawać się innym, pomagać.

„Wiele osób z ASC ma mocne strony i zdolności związane bezpośrednio z autyzmem, których brak ludziom neurotypowym. Wśród nich wymienia się między innymi: umiejętność czytania w bardzo młodym wieku, szybkie zapamiętywanie informacji i uczenie się oraz wyjątkowo dobrą pamięć, zdolność do logicznego myślenia, zdolności matematyczne i techniczne, specjalistyczną wiedzę w bardzo wąskich dziedzinach, precyzję i skupienie na szczegółach, umiejętność długotrwałej koncentracji nad obszarami swoich zainteresowań, kreatywność, przestrzeganie zasad i procedur, a także uczciwość i lojalność”².

Znane osoby w spektrum autyzmu

Przedstaw swojej klasie znane osoby w spektrum autyzmu, zastanówcie się wspólnie jakie są ich „super moce”.

ANTHONY HOPKINS | Znany z kultowej roli Hannibala Lectera w *Milczeniu Owiec*. Ma zespół Aspergera, który został u niego zdiagnozowany w 2007 roku, czyli gdy miał... 70 lat (urodził się w 1937 roku). Anthony Hopkins przyznał się do tego w wywiadzie dopiero w 2017, powiedział wówczas, że nie ma wielu przyjaciół, ale bardzo lubi ludzi i „dostawanie się do ich głów”. Jego zdaniem zespół ASD poma-

² Jacek Hołub, *Wszystko mam bardziej. Życie w spektrum autyzmu*, Wydawnictwo Czarne, Wołowiec 2024, s.51

ga mu w pracy aktorskiej, ponieważ dzięki niemu jest dociekliwy i stara się, jak najlepiej zrozumieć odgrywaną przez siebie postać.

GRETA THUNBERG | Nastoletnia działaczka społeczna, która była inicjatorką Międzynarodowego Strajku Klimatycznego. Zdiagnozowano u niej zespół Aspergera oraz ADHD. Informacją tą podzieliła się, aby ludzie przestali postrzegać ten sposób bycia jako coś negatywnego. Przyznała, że diagnoza ograniczała ją przez długi czas, ale w końcu zrozumiała, że „bycie innym to rodzaj supermocy”. Zachowuje się tak, jakby hejt i prześladowanie, których doświadcza w związku ze swoją działalnością jej nie dotyczyły. Przeważają u niej skupienie na temacie i rodzaj odcięcia od społecznych reakcji, które być może wynika z istoty jej uwarunkowań, ale z drugiej strony czyni ją „nieprzemakalną” i skupioną na walce o klimat.

ELON MUSK | Biznesmen, inwestor, właściciel Twittera, PayPal, Tesli czy SpaceX, w 2021 roku uznany za najbogatszego człowieka na świecie. W 2022 roku w programie Saturday Night Live wyznał, że zdiagnozowany został u niego zespół Aspergera. Dodał także, iż wie, że czasem w internecie publikuje „dziwne, często krytykowane rzeczy”, ale właśnie tak działa jego mózg. Geniusz w spektrum autyzmu, człowiek niesamowicie zdolny, pracowity i operatywny. Odważny i bezkompromisowy. Angażuje się w programy, które mogą stanowić przełom w historii ludzkości.

LIONEL MESSI | U argentyńskiego piłkarza zdiagnozowano zespół Aspergera, czyli lżejszą odmianę autyzmu w wieku 8 lat. Eksperci uważają, że dolegliwość paradoksalnie pomogła mu tyle osiągnąć w futbolu. Nilton Vitulli, członek organizacji pozarządowej Autyzm i Rzeczywistość mówi, że ludzie cierpiący na zespół Aspergera zawsze szukają szablonów pewnych zachowań i starają się je powtórzyć. Według niego, widać to po sposobie poruszania się po boisku Messiego. Dodaje, że ludzie dotknięci tym zespołem mają doskonałą pamięć, co wykorzystuje w swojej grze gracz FC Barcelony.

Istnieją również hipotezy, że Alfred Hitchcock, Albert Einstein czy Isaac Newton byli w spektrum autyzmu.

ALFRED HITCHCOCK | Reżyser, który w trwającej 60 lat karierze wyreżyserował aż 53 filmy fabularne, już w dzieciństwie należał do samotników i miał bardzo bujną wyobraźnię. Wiele wskazuje na to, że był autystą.

ALBERT EINSTEIN | Twórca teorii względności. Jak twierdzą naukowcy z Uniwersytetów Oxford i Cambridge często powtarzał własne słowa i jako profesor wiele razy wprowadzał uczniów w zakłopotanie swoim ekscentrycznym sposobem bycia.

ISAAC NEWTON | Odkrywca trzech zasad dynamiki nie miał zbyt wielu przyjaciół. Ludzi, którzy go otaczali, zwykle traktował z pewną dozą obojętności lub wręcz wrogo. Często był tak bardzo zajęty pracą, że w ogóle nie jadł. Gdy nikt nie pojawiał się na jego wykładach, to i tak przemawiał do pustej sali. Wszystkie wskazuje na to, że Isaac Newton także cierpiał na autyzm. Gdy miał 50 lat przeżył załamanie nerwowe.

Przekaż uczniom informacje na temat ASC

WRAŻLIWOŚĆ NA ZMYŚŁY

Wszyscy odbieramy świat zmysłami (smaku, zapachu, dotyku, słuchu), osoby w spektrum mają bardziej lub mniej wrażliwe zmysły i dotyczy to skrajności w skali doznań. Albo są bardzo niewrażliwe na ból, co może stwarzać dla nich zagrożenie, albo nawet delikatny dotyk jest dla nich super nieprzyjemny. Często są nadwrażliwe na hałas, mogą to być tzw. zwykłe dźwięki, na które neurotypowe osoby nie zwracają uwagi: jadące auto, rozmowy innych ludzi w tramwaju, dzwonek na przerwie, szelest prze-

kładanych kartek w książce. Zrozumienie polecenia i jego wykonanie zajmuje im też więcej czasu, informacje docierają pojedynczo, jedna po drugiej, dodatkowo przeszkadza hałas, więc proces ich przetwarzania jest dłuższy, wymaga dużego wysiłku.

KOMUNIKACJA, ODBIERANIE INFORMACJI

„Objawy autyzmu dotyczą w dużej mierze sfery komunikacji. Dziecko z autyzmem może mieć problemy z nawiązywaniem kontaktów oraz zwykłą rozmową z innymi. Wiele dzieci z autyzmem ma opóźniony rozwój mowy lub nie mówi wcale. Często nie patrzą w oczy, nie reagują na swoje imię. Duże trudności może sprawić zrozumienie intencji i zachowań ludzi w najbliższym otoczeniu. Autyzm u dzieci może przejawiać się również problemem w wyrażaniu własnych emocji i rozumieniu wewnętrznych przeżyć. Na pierwszy rzut oka może się mylnie wydawać, że osoby ze spektrum autyzmu nie lubią kontaktu z ludźmi, w rzeczywistości zazwyczaj chcą nawiązywać przyjacielskie relacje, jednak sprawia im to trudność ze względu na posiadanie niewystarczających umiejętności w tym zakresie”³.

STIMY

Stimy (od ang. *stimming* – samostymulacja, autostymulacja) lub stereotypie to powtarzające się czynności mające na celu uregulowanie działania układu nerwowego. Samostymulacja może przybierać formę na przykład machania rękami, uderzania dłońmi w uszy, miarowego pomrukiwania czy kręcenia się w kółko. Powtarzające się ruchy pozwalają na odzyskanie poczucia bezpieczeństwa.

Słowo spektrum w przypadku autyzmu jest używane celowo, pokazuje ogromne zróżnicowanie osób i ich zachowań. Są wśród nich takie, jak wymienione wyżej, którym spektrum pozwala prowadzić w miarę normalne, samodzielne życie, robić kariery zawodowe etc. Są też ludzie wymagający całodobowej opieki, autoagresywni, u których autyzm jest często połączony z szeregiem dodatkowych problemów zdrowotnych, zwykle neurologicznych, takich jak padaczka, upośledzenie umysłowe, psychozy.

Więcej informacji znajdziesz

[Polski Autyzm](https://polskiautyzm.pl/artykuly/)

<https://polskiautyzm.pl/artykuly/>

[Centrum Wspierania Relacji](https://wspieranierelacji.pl/projekty_publicacje/)

https://wspieranierelacji.pl/projekty_publicacje/

[Zaświecić się na niebiesko](http://www.kta.szczecin.pl/wp-content/uploads/2019/03/Scenariusz-zaj%C4%99%C4%87-2-kwietnia-e-edukacja.pdf)

www.kta.szczecin.pl/wp-content/uploads/2019/03/Scenariusz-zaj%C4%99%C4%87-2-kwietnia-e-edukacja.pdf

[Autyzm. Codzienność... Od Z jak Zrozum do A jak Akceptuj](http://www.metis.pl/autyzm)

www.metis.pl/autyzm

---

³ Definicja Fundacji JiM

https://jim.org/autyzm/czym-jest/?gclid=EAlaIQobChMI5aqbquGm6AIVR8-yChoEkAdbEAAAYASAAEgITSfD_BwE